

125.000 euskal hiztun Ameriketan?

Joseba Intxausti

Eskuartera etorri zaidan obra baten arabera, Hego-Ertameriketari 125.000 euskal hiztun dauzka euskarak: *Linguistic Composition of the Nations of the World/Composition Linguistique des nations du Monde* (Québec, 1979). Ez da berri txarra. Munduko hizkuntzen arteko ranking estatistikoan zerbait irabaz genezake horrekin.

Albisteak, nolabaiteko baliorik eman behar baldin bazaio behintzat, merezi du argitasun osagarririk, edo iruzkinen bat. Kanada zehar datozkigun berri hauek harritzekoak dira izan ere, euskaldungo osoa 650.000 hiztunetara mugatuta dugunean.

Agi denez, Hego-Ertameriketako Estatuetatik zazpitan badago euskaldunik. Kloss eta McConnell irakasleek, Estatu Estatu bildu dituzten euskal hiztunen kopuru-datuak hauek dira:

Argentina	{ 50.000 (1959) 50.000 (1961)
Brasil	{ 30.000 (1959) 30.000 (1961)
Estatu Batuak	10.000 (1961)
Kuba	{ 5.000 (1959) 5.000 (1961)
Mexiko	{ 3.000 (1959) 10.000 (1961)
Puerto Rico	500 (1959)
Txile	5.000 (1961)
Uruguay	5.000 (1961)
Venezuela	10.000 (1961)
Orotara	125.500 (1961)

Brasileko zifra hain jasoak (30.000 euskaldun) harritu nau gehiena, eta Kolombian edo Perun daturik ez topatzeak. Mexiko eta Venezuelakoa sarritan entzun edo uste izan denaren tamainakoa da agian. Ertamerikako Estatu txikiei buruz ez da deus esaten (Puerto Rico-ko berri beste liburuki batean dator: 500 euskaldun 1959an. Eta EEBB guztietarako 10.000 ematen dira, 1961ean). Emandako datuetatik bat edo beste berezikiago komentatzekotan, Argentina-ko kasuari helduko nioke nik.

Zifra goren horrek (50.000 lagun: kopuru berdina bi inkesta-urteetan) badu interesik, zeren, euskal talderik handiena izateaz gain, talde hau Argentinako profil soziolinguistiko "zuri" nahasi batean txertatzen bait da. Peru, Bolivia edo Ekuador erdi-indiarren ondoan, homogenotasun zuri handikoa bezala ageri da Argentina. Gehienetan esan ohi denez, lurralde "huts" batean konkista, kolonizazio eta emigrazioek sortutako berdintasun soziolinguistikoa da Argentinarena. Rosas diktadorearen (1828-1852) eta ondoko agintarien armek, emigrazio-jendeek eta kolonizazio-legeek eta -ekonomiak lortu zituzten beren xedeak, eta jatorrizko hizkuntza amerikarrez mintza daitezkeenak gaur egun % 1 bakarrik dira (1960: 130.000 lagun).

Atzerrietatik heldutako hizkuntza ez-espainolek ere aurrea hartu diete jatorrizko haiei: honelakoetatik 36 hizkuntza kontatu daitezke Argentinan, arabieratik hasi eta jiddish-eraino; tartean

denetarik dago: armeniera, bulgariera, japoniera, turkiera, etab. Hizkuntza hauetako mintzatzaile-kopurua ugaldua ageri zen, 1960an, zeren 1948-1951etako etorkin-uhinaldia (690.000 lagun) iritsi-berria zen eta espainieraren ofizialtasun bakarrak, inondik ere, artean egiteko berdintzailea betetzeke zuen.

Etorkinen komunitate linguistiko argentinarrok nahikoa ezberdinak izan daitezke kopuruz: arabieraren 60.000 hiztunen ondoan (1961), armenierak 4.500 (1959) ditu eta galegoak 400.000 (1959, 1961), etab. Talde hauetan, euskaldunena ez da ageri txikienetako bezala: 50.000 hiztun euskaldun, esan bezala. Orduko datuak horiek; ez dakiguna da, adibidez, euskal emigrazioek nolako segidatasun soziolinguistikoa izan duten, eta prezeskiago azken gerraondokoaren hizkuntz fideltasuna (1937-1945) nola eta noraino luzatu den.

Hemen, zifra hauetan, Autoreek obrari alde zurretik ezarritako mugetara iristen gara, noski: Eman nahi izan dutena baino gehiago eskatzerik ere ez dago; baina, muga horiek onartuta ere (datu numeriko soil llaburrak ematea, alegia), berauen iturriez oharren bat egitea zilegi da, zalantzarik gabe: Nondik datoz Kloss/McConnell-en *Linguistic Composition of the Nations of the World/Composition Linguistique des nations du Monde* (Québec, 1979) obra honetan argitara diren zifra hauek?

Kontsulta-obra hau berria da, funtsezkoa bere informazioetan, mundu soziolinguistikoa aski zabaldua; beraz, garrantzizkoa, hainbat ikastun arduratari gure komunitate linguistikoaren profila eskaintzen diolako. Nornahik, begiratu bizkor batean, zenbat garen, non gauden eta gure hizkuntza zertan darabilgun jakiteko tresna eroso du Québec-eko *Centre International de Recherche sur le Bilinguisme*-k babestu duen proiektu hau. Nazioartean erakunde honek duen oihartzunagatik ere aintzakotzat hartzekoa da handik gutaz zabal dezaketena.

Bidezkoa denez, Hego-Ertamerikei dagokien liburuki honetan ere, aipatzen dira datu-bilketan erabilitako iturriak: zentsuak, urtekariak, eskutitz-galdeketak eta hainbat motatako argitalpenak erabili dira lana datuz hornitzeko. Bildutakoak, oro har, azken 40 urteen barneko argibideak dira; eskura ahal izan duten informazioak mugatu ditu, noski, datu-altxorra eta beronen eguneko-tasuna.

Guzti horretan, oro har, ez dago deus harritzekorik; baina nik bederen espero ez nuen zerbaitekin topo egin dut: Nondik jaso

dituzte Kloss-McConnell-ek obra handi honetarako euskal datuak? Hauek, denak, Moskutik jasoak dira. Gainerako hizkuntza batzuetan ikus daiteke bestelako iturririk (adibidez, enbaxadetara idatziz jaso ahal izan dira hainbat albiste: halatsu, alemanari buruzkoak, La Paz/Bolivian); baina, gurean pareko irtenbiderik ez zutenaz, “ofizioko” bibliografia zabalduenetik egin dute bilketa Autoreek. Moskuko Zientzien Akademiak emandako datuak dira euskararekiko guztiak (1962 eta 1964etakoak: liburuok ez dituzte ezagutzen). Ez dago beste iturririk Hego-Ertameriketako hauetan. Eta denek 1959 eta 1961etara garamatzate beren argibideekin; hortaz, Québec-eko obraren argitalpen-dataren arabera (1979), hogeitau urte lehenagoko egoera ematen zaigu. Honez gero, balio historiko handiagoa dute zifra hauek, soziolinguistikoa baino. Obra-mota hauen muga “naturaletan”, hertsietan, gabiltza, inondik ere.

Mundu osoko hizkuntza guztien katalogo osoak, edo atlas unibertsalak, edo estatistika orokor osoak dakartzaten obrak ez dira ugariegi merkatu akademikoan. Bada sailtxo bat, baina beti ere ugari, barruti mugatuagoetakoak izaten dira ugari, izan ere oso zaila bait da Kontinente guztietako hizkuntzen sailkapenak, esparru geografikoak edo datu demografikoak hizkuntza guztientzat fidagarritasunez autore edo talde bakarrak biltzea. Panoramika orokor hauei dagozkienetan autore gutxi batzuk errepikatu ohi dira bibliografian: Dauzat, Meillet, Cohen edo Tovar hurbilenak; anglo-amerikarren batzuk urrunagotik: Voegelin, Culbert, Pei... Gero, Ekialde komunistatik iristen zaigun zenbait lan. Literatura orokor arruntena aski laburra da, eta, batez ere, horietatixe jaso ohi dira, hizkuntza arrotzen albiste oinarritzkoenak. Kontsultatresna ezin baztertuak dira sarritan. Baita euskararen albisteak emateko ere.

Honek guztiak gure bi egitekoren aurrean jartzen gaitu: Alde batetik, gure egoera soziolinguistikoa —laburki, baina argi eta osorik— deskribatuko duen informazioa prestatu behar diren aitzinean, eta bestetik oinarritzko informazio oso bat nazioarteko zirkuitu soziolinguistikoetara pasarazteko premiaren aurrean. Eta ez diot hau batez ere gure erbestekoaz (nahiz eta lerro hauek erbesteko albiste haietara begira jaio): lehen-lehenik Euskal Herri barruko egoera soziolinguistikoaz diot hori.

Aski ez izanik ere, garai batean baino erraztasun gehiago dugu egun zabalkunde-lan horretarako, ezagumenduz ezezik, kanpoko harremanetan ere, eta ez luke zailegi izan beharko nazioarteko informazio-kanal horiek gureaz hobeki hornitzeak.